

політехніка”. VII етап, 2004 рік. Проведення робіт по парковій археології, дослідження стану посадок в саду і парку палацового комплексу, розробка креслень по дендрології, виконання обмірів та креслень паркової архітектури. Виконавці: студенти Інституту архітектури Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. та студенти вищих учбових закладів м. Варшави. XVIII етап, 2005 рік. Організація Виставки “Підгірці” – сучасний стан та проведення досліджень території”. Виконавці: Центр досліджень та документації пам’яток (Варшава), НУ”Львівська політехніка”, ЛОДА. XIX етап, 2006 рік. Передбачається проведення науково-практичних робіт з інвентаризації меморіальної пластики на історичних кладовищах с. Підгірці та формуванню картотеки пам’яток меморіальної пластики. Виконавці: студенти Інституту архітектури Нац. ун-ту “Львівська політехніка” та студенти окремих навчальних закладів Центральної та Східної Європи.

7. Доручення Президента України № 1–1/1226 від 8 листопада 2005 року п. 1. “Розробити та затвердити програму збереження та використання комплексу “Музей-заповідник “Підгорецький замок”; Розпорядження Прем’єр Міністра України до Доручення Президента України Юрія Єханурова № 59291/1/1-05 від 11.11.2005-02-13 по п. 1: “Подати у місячний строк Кабінету Міністрів пропозиції...” 8. Kowalczyk J. Wille w Polsce w XVI I pierwszej połowie XVIII stulecia “Kwartalnik Architektury I Urbanistyki”. Т. XXI. – 1976. – Z. 4. – 315 s. 9. Kowalczyk J. Wille w Polsce... – 302 s. 10. Milobedzki A. Polskie rezydencje wieku XVII – typowe programy I rozwiązania // Architektura rezydencjonalna historycznej Malopolski. – Lancut, 1982. – 221 s. 11. Kowalczyk J. Wille w Polsce... – 316 s. 12. Борщак І. Мазена – людина й історичний діяч” // Мазена. – К.: Мистецтво, 1993. – 170 с, 240 с. 13. Ostrowski Jan K. Kosciol Parafialny P.W.S.W. Jozefa w Podhorcach // Koscioly I klasztory rzymskokatolickie dawnego wojewodstwa ruskiego. – Т. 1. – 125 s., 90 с. 14. Kowalczyk J. Wille w Polsce... – S. 287–289. 15. Kowalczyk J. Sebastiano Serlio a sztuka Polska // WPAN. – 1973. – 78 s.; Ремешило-Рибчинська О.І. Архітектурний комплекс в контексті соціо-економічних процесів // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 1999. – № 375. – 291 с., с. 187. 16. Franciszek Siarczyński Obraz wieku panowania Zygmunta III... Т. II. – Poznan, 1858. – 143 s. (podaje wg tek Prof. Ciolka w Osrodku dokumentacji Zabytkow w Warszawie). 17. Ці дві епітафії дерев’яного філософа були відкриті і прочитані автором в північно-східному крилі палацу зі сторони тераси під час проведення архітектурних обмірних робіт споруди палацу в 1998 році. 18. Bogdanowski J. Ogrody wloskie pod Krakowiem // Zeszyty naukowe politechniki krakowskiej; Zeszyt specjalny. – Krakow, 1966. – No 1. – 59 s.

УДН 711.712.23

І.В. Русанова, С.П. Тупісь

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра містобудування

ПРОБЛЕМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЛАНДШАФТНО-ІСТОРИЧНОГО КОМПЛЕКСУ “ВИСОКИЙ ЗАМОК”

© Русанова І.В., Тупісь С.П., 2007

Визначено проблеми і основні напрямки в програмі реконструкції ландшафтно-історичного комплексу “Високий замок” (Л і К) як пам’ятки всесвітньої історичної спадщини з врахуванням етапів його формування. Надаються проектні пропозиції стосовно містобудівельних рішень і реконструкції фрагментів парку.

Вступ. Активізація уваги до проблеми реконструкції Високого замку періодично повторюється впродовж багатьох років, востаннє наприкінці 2004 р. виникла ідея відновлення історичної споруди Замку. Попри засудження цієї ідеї більшістю фахівців і громадськості треба зазначити її позитивну роль у появі численних публікацій і концептуальних рішень.

Актуальність. Бачення майбутнього Високого замку як об'єкта заповідної зони центру Львова стає актуальним сьогодні, коли відбувається корегування Генерального плану Львова і виникає потреба в концептуальних архітектурно-планувальних рішеннях всього комплексу – разом з парковими, історичними і сучасними спорудами і прилеглою забудовою.

Аналіз публікацій і досліджень. Історію виникнення і описи формування Високого замку залишили руські літописи і хроніки XVI–XVII ст., відображені у працях Я. Альпнека, М. Груневега, В-Й. Зиморовича. Пізніші історичні дослідження пов'язані з іменами І. Крип'якевича, Я. Дашкевича. Найповніша історія Високого замку опрацьована львівським істориком О. Чоловським, а також іншими польськими дослідниками. Цінними є архітектурні реконструкції Замку з княжим містом, виконані І. Базарником і А. Рудницьким. Ці інформації є підставою для уявлення про формування замку і з'ясування проблем його реставрації та реконструкції.

Виклад основного матеріалу. Ландшафтно-історичний комплекс “Високий замок” є складовою частиною хребтів Розточчя, що тягнуться на схід Шевченківським гаєм та парком Знесіння. Він з півночі прилягає до залізниці із станцією Підзамче, із західної – обмежений вул. Замковою, зі сходу – вул. Опришківською, а з півдня – вул. Кривоноса. Ця територія разом із середмістям і районом Підзамче увійшла до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

На кафедрі містобудування Львівської політехніки було проведено конкурс, метою якого повинен стати відбір найцікавіших пропозицій, яких пізніше було б покладено в “Детальний проект реконструкції ЛіК та парку “Високий Замок”. В проектах поєднано дослідження та практичні роботи, на основі яких можна було б опрацьовувати конкретну реставраційну програму як для всього парку, так і для окремих його фрагментів.

Складність проблеми реконструкції полягала насамперед у розгляді Високого Замку як елемента долокаційного Львова, символа його заснування та історичних подій і разом з тим – у необхідності його пристосування до сьогоденних вимог з погляду функцій туризму, рекреації, атракційності, які, своєю чергою, потребують розвитку обслуговувального транспорту, нових пішохідних підходів. Важливо, щоб у процесі перетворень не був би втрачений дух історичності, що його збережено у давніх літописах, хроніках та поодиноких історичних пам'ятках, які збереглися.

Етапи формування Високого замку пов'язані з суспільно-політичними подіями. Перший з них належить до часу його заснування в Галицько-Волинській державі. З давніх джерел, на основі яких зроблено гіпотетичні плани Львова, відомо про існування двох вершин – найвищої (приблизно 380 м над рівнем моря, яка після побудови на ній замку Казимира III стала називатися Замковою, і сусідньої, нижчої – Княжої гори, де знаходились головні укріплення княжого Львова (дитинець). Дві вершини були розділені глибоким яром.

Серед істориків Львова довго точилися дискусії про місцезосташування князівського замку. Більшість з них схиляється до думки, що він стояв на Замковій горі, де князь Лев Данилович побудував дерев'яно – земляні укріплення, які були розібрані на вимогу татарського хана Бурундя в 1259 р., а в 1270 р. – відбудовані і укріплені оборонними фортецями. Підтверджено це і археологічними розкопками XIX ст., які виявили “рештки дубових підвалин могутньої дерев'яної споруди, безсумнівно, ще первісного городу” [2].

Наступний період першого польського завоювання 1340 р. пов'язаний з королем Казимиром III, який спалив давньоруський княжий замок, побудував свій з кам'яними вежами і оборонними мурами. Загальний вигляд замку зображено на гравюрі А. Пасаротті, рисунках М. Груневега, О. Чоловського та ін. Архівні історичні документи є підставою для відтворення пізніших реконструкцій планування замку. З них випливає, що збережені залишки замкової стіни належать до т. зв. “пригородку”, добудованого пізніше.

Подальші події з історії Львова позначені походом Б. Хмельницького під час визвольної війни 1648–1654 рр. і пов'язані із штурмом замку козацьким полковником М. Кривоносом, на честь якого в радянський період поставлено пам'ятний знак між сучасним будинком садівника і рестораном. Пізніше оборонна міцність замку витримала дві облоги – Б. Хмельницького в 1655 р. і турецьку в 1675 р. На честь останньої події встановлено пам'ятний камінь на нижній терасі.

Наприкінці XVII ст. необхідність в оборонній функції Високого замку зникає, що призводить до поступового його руйнування. Але не час був основним чинником знищення замку, а дії мешканців і влади з розбирання фортифікацій в австрійський період. Руйнування особливо посилилися в 1868–1869 рр. під час насипання копця на честь 300-ліття Люблінської унії. Це суттєво змінило рельєф і ландшафт: утворено терасу на місці давнього яру, що відділяв Княжу гору від Замкової; в 30-ті роки XIX ст. закладено парк, обсаджено гору деревами і створено т. зв. “плантації”, тут же вибудовано штучну печеру, вхід до якої прикрашають леви з гербами міщанських родин; побудовано “реставрацію” і будиночок садівника. В радянські часи побудовано телевежу наприкінці 50-х років XX століття і нову споруду телецентру в кінці теперішньої вулиці Княжої. На місці старих монастирських садів збудовано школу, яка повністю перекрила візуальні зв’язки з Високим замком з південно-західного боку.

Сьогодні ландшафтно-історичний комплекс “Високий замок”, який із історичним ядром Львова увійшов до Списку пам’ятки всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, в програмі реконструкції вимагає його розгляду як цілісного комплексу разом з парком, спорудами, історичними пам’ятками і прилеглою територією.

Програма реконструкції парку охоплює:

- містобудівельні рішення з погляду включення Високого замку до планувальної структури сучасного Львова;
- природоохоронні заходи на відновлення деградованих територій з ерозійними процесами і підмиванням ґрунтів, організацію системи водотоків, укріплення схилів;
- реставраційні роботи з погляду археологічних та інших досліджень на території закладеного в XIX ст. парку, що є пам’яткою ландшафтно-архітектури, а також на верхній терасі і підходах до колишнього замку;
- реконструкції фрагментів парку: верхньої і нижньої терас, прогулянкових алей, призамкових територій тощо.

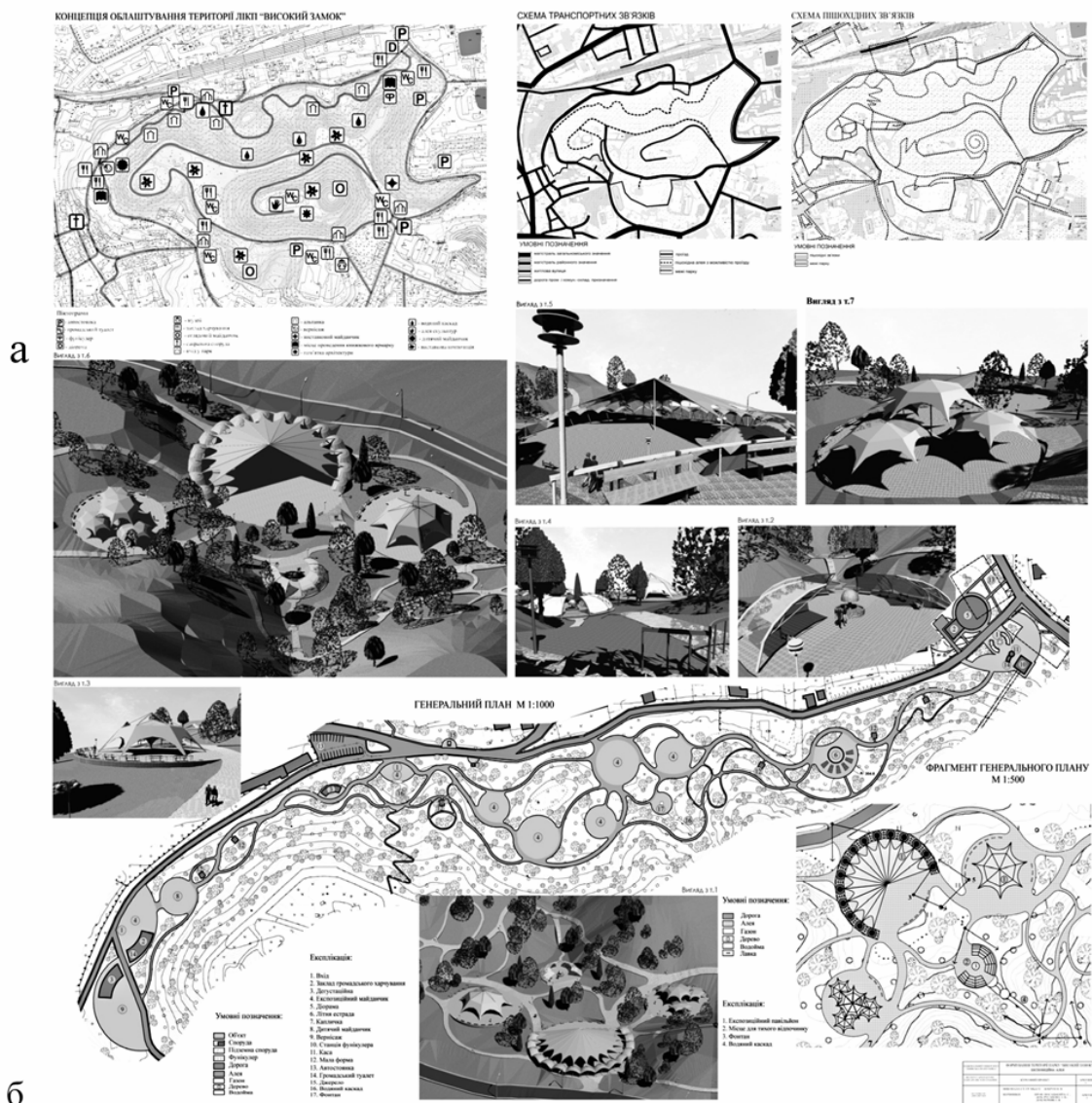
На передпроектному аналітичному етапі виявлено ряд конфліктів: *просторово-візуальних, функціональних, планувальних*, які є результатом не завжди правильного використання паркових територій, сучасної ситуації з транспортом, дисгармонійної забудови.

Серед планувальних конфліктів в контексті зв’язків з центральною частиною міста треба зазначити відсутність там пішохідних підходів і транспортного сполучення. Існуючі два підходи з вулиць М. Кривоноса і Замкової не можна вважати архітектурно акцентованими і функціонально наповненими. Крім того, основний підхід з вул. М. Кривоноса ускладнений через інтенсивний транспортний рух по вул. Опришківській. Серед нових пішохідних зв’язків, найближчих до історичного центру, може бути прохід з боку вул. Б. Хмельницького попри церкву св. Миколая. Ще один зв’язок у вигляді моста заплановано від залізниці. Він би зв’язав район Підзамче із північною частиною Високого замку, де в проектних пропозиціях розроблено парк розваг, який продовжується на частину колишніх кар’єрів і виробничих територій і є вже частиною парку “Знесіння”.

Поза увагою проектувальників залишилося рівнинне плато з боку вулиць Замкової і Татарської у підніжжя північно-західного схилу. Сьогодні це найбільш невпорядкована територія, яку можна зарахувати до першочергового освоєння, бо саме в цьому напрямку пролягає шлях до джерела, каплички і Хресної дороги.

Найскладнішим завданням в програмі конкурсу були проектні пропозиції з реконструкції кургану на Замковій горі. Серед найрадикальніших рішень запропоновано підйомник-ліфт в тілі кургана, куди вів би підземний тунель з архітектурним вирішенням входу у вигляді скляної піраміди або старовинного порталю з фігурою лева. Тут же можна було б організувати музей історії Високого замку.

Різні архітектурно-планувальні рішення запропоновано і на Нижній терасі-Кальварії. Зберігаючи в основному планування заповідної зони, запропоновано впорядкувати зелені насадження, створити дитячий сектор у західній частині тераси. Цікавою є пропозиція стосовно атракційності цього місця, яку могло б демонструвати “містечко ремісників”, де б виставлялися вироби народних майстрів. (Проектні пропозиції наведено на рисунку).

Проектні пропозиції реконструкції парку “Високий замок”:
 а – реконструкція привокзальної території біля станції “Підзамче”;
 б – прогулянкова південна алея з оглядовим майданчиком

Висновки. Вирішення проблеми реконструкції Високого замку – довготривалий процес, що простягається на довгі роки і десятиліття, і залежить від волі громадськості, соціально – економічної ситуації, фінансових і технічних можливостей. Проектні пропозиції, що впливають із визначених напрямків програми реконструкції, не дають готових рецептів, а є лише приводом для ведення дискусій, прийняття рішень і дають можливість подивитися на Високий замок з перспективи його майбутнього.

1. Історія Львова. Академія наук УСРС, Ін-т суспільних наук. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 16–24. 2. Шашкевич Я. Танець довкола Високого замку // Галицька брама. – Львів, 2006. – № 1–2. С. 32. 3. Крип’якевич І. Історичні проходи по Львові. – Львів: Каменяр, 1991. – С. 10–17.